

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ДЕРЖАВИ І ПРАВА ім. В.М. КОРЕЦЬКОГО

**КОНСТИТУЦІЇ
І КОНСТИТУЦІЙНІ АКТИ
УКРАЇНИ**

Історія і сучасність

Відповідальний редактор
академік НАН України **Ю.С. Шемшученко**

Київ
2001

УДК 342.4:340.13
ББК 67.9 (4 Укр)3
К 65

*Рекомендовано Вченою радою
Інституту держави і права ім. В.М. Корецького
НАН України*

Упорядник
доктор політичних наук **І.О. Кресіна**

Конституції і конституційні акти України. Історія і сучасність. — К.:
Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2001. — 400 с.
ISBN 966-02-1981-4

У збірнику вміщені у хронологічному порядку тексти чинної Конституції України та усіх інших українських конституцій і найважливіших актів конституційного характеру. Збірник стане в пригоді державним службовцям і науковцям, викладачам, студентам і учням, усім, хто цікавиться історією української державності та українського конституціоналізму.

ISBN 966-02-1981-4

© Ін-т держави і права
ім. В.М.Корецького
НАН України, 2001

Конституція є основним законом життя держави. З нею пов'язане поняття конституціоналізму як політичної системи, що спирається на конституційні методи правління. Ідеї і принципи конституціоналізму фіксуються у конституціях та інших конституційних актах, які займають провідне місце у системі інших правових актів держави.

Термін «конституція» походить від латинського слова «constitutio» — устрій. Конституція закріплює суспільний і державний устрій, порядок утворення, принципи організації і діяльності державних органів, виборчу систему, основні права, свободи і обов'язки громадян тощо.

Гносеологічно термін «конституція» має глибоке історичне коріння. Він існував ще у Стародавньому Римі, де діяли так звані імператорські конституції — кодифіковані збірки нормативних актів. Першими конституціями у сучасному розумінні вважаються політико-правові акти англійських переселенців у Північну Америку (Нова Англія), а також конституційні акти Великої Британії XIII — XVI ст.

У 1787 р. була прийнята і нині діюча Конституція США. У XVIII — XIX ст. з'явилися конституції у Франції, Польщі, Норвегії, Бельгії, Швейцарії, Австрії та інших країнах.

Особливо плідним для розвитку конституціоналізму виявилось XX століття. Це пов'язано з істотними суспільно-політичними змінами у світі (війни і революції, ліквідація колоніальної системи, розпад великих багатонаціональних імперій) і виникненням нових незалежних держав. Тепер майже всі країни мають писані, а в деяких випадках — неписані (Велика Британія, Нова Зеландія) конституції. Вони визначають політико-правовий режим відповідних держав.

Україна належить до країн з давніми традиціями конституціоналізму. Пакти й конституції законів та вольностей Війська Запорозького 1710 р. були однією з перших конституцій у Європі. У надрах Кирило-Мефодіївського братства (1846 — 1847 рр.) з'явилось кілька варіантів проектів Конституції Слов'янських Сполучених Штатів, найбільш відомий з них проект Г. Андрузького. Оригінальним був проект конституційної реформи в Росії, розроблений М. Драгомановим. Свої проекти конституційного устрою України запропонували професор С.Дністрянський і харківський адвокат М. Міхновський. У 1905 р. з власним проектом конституційної перебудови Російської імперії виступив М. Грушевський.

Бурхливе XX століття виявилось щедрим на конституції (акти конституційного характеру) для України. До них належать чотири Універсали Української Центральної Ради і Статут про державний устрій, права і вольності УНР (Конституція УНР 1918 р.); конституції УСРР 1919 і 1929 рр.; конституції УРСР 1937 і 1978 рр.; Декларація про державний суверенітет України (1990 р.), Конституційний Договір між Верховною Радою України та Президентом України про основні засади організації та функціонування державної влади і місцевого самоврядування в Україні на період до прийняття нової Конституції України (1996 р.) тощо.

Ці конституції (акти конституційного характеру) приймалися за різних часів, у різних суспільно-політичних умовах. їм було властиве різне ідеологічне навантаження. Одні з них діяли десятиліттями, інші — фактично не діяли.

За лаконічними конституційними положеннями — боротьба думок та ідей, політико-правові засади державного і суспільного устрою, у який

вірили творці даних конституцій (актів конституційного характеру). Не всі ці акти витримали перевірку часом, але становлять інтерес і зараз.

Прийнята у 1996 р. і нині чинна Конституція України закріпила політико-правовий статус України як суверенної, демократичної, соціальної і правової держави. В Основному Законі широко відображені права і свободи людини і громадянина. Конституція передбачила принцип верховенства права і поділ влади на законодавчу, виконавчу і судову. Нею визначені структура і повноваження Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України, прокуратури і органів правосуддя України, територіальний устрій і система місцевого самоврядування України.

Конституція України є визначальним фактором сучасного українського конституціоналізму. Вона стала основою стабільності суспільства, політико-правовою засадою подальшого розвитку державності й правової системи України. П'ять років дії Конституції України довели її високу соціальну цінність.

У даному збірнику в хронологічному порядку подані тексти практично всіх українських конституцій та найважливіших актів конституційного характеру. Книга буде корисною для усіх, хто вивчає чи цікавиться історією та сучасним українського конституціоналізму.

Академік НАН України
Юрій Шемшученко

ПЕРЕДМОВА.....	5
ПАКТИ Й КОНСТИТУЦІЇ ЗАКОНІВ ТА ВОЛЬНОСТЕЙ ВІЙСЬКА ЗАПОРІЗЬКОГО (1710) (КОНСТИТУЦІЯ ПИЛИПА ОРЛИКА).....	8
ПЕРШИЙ УНІВЕРСАЛ УКРАЇНСЬКОЇ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ.....	31
ДРУГИЙ УНІВЕРСАЛ УКРАЇНСЬКОЇ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ.....	35
ТРЕТІЙ УНІВЕРСАЛ УКРАЇНСЬКОЇ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ.....	38
ЧЕТВЕРТИЙ УНІВЕРСАЛ УКРАЇНСЬКОЇ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ.....	43
СТАТУТ ПРО ДЕРЖАВНИЙ УСТРІЙ, ПРАВА І ВОЛЬНОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНЬОЇ РЕСПУБЛІКИ (КОНСТИТУЦІЯ УНР) (1918).....	49
ЗАКОНИ ПРО ТИМЧАСОВИЙ ДЕРЖАВНИЙ УСТРІЙ УКРАЇНИ (1918).....	62
ТИМЧАСОВИЙ ОСНОВНИЙ ЗАКОН ПРО ДЕРЖАВНУ САМОСТІЙНІСТЬ УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ БУВШОЇ АВСТРО-УГОРСЬКОЇ МОНАРХІЇ (КОНСТИТУЦІЯ ЗУНР) (1918).....	67
КОНСТИТУЦІЯ УКРАЇНСЬКОЇ СОЦІАЛІСТИЧНОЇ РАДЯНСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ (1919).....	69
ЗАКОН ПРО ТИМЧАСОВЕ ВЕРХОВНЕ УПРАВЛІННЯ ТА ПОРЯДОК ЗАКОНОДАВСТВА В УКРАЇНСЬКІЙ НАРОДНІЙ РЕСПУБЛІЦІ (1920).....	78
КОНСТИТУЦІЯ (ОСНОВНИЙ ЗАКОН) УКРАЇНСЬКОЇ СОЦІАЛІСТИЧНОЇ РАДЯНСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ (1929).....	83
КОНСТИТУЦІЯ (ОСНОВНИЙ ЗАКОН) УКРАЇНСЬКОЇ РАДЯНСЬКОЇ СОЦІАЛІСТИЧНОЇ РЕСПУБЛІКИ (1937).....	104
КОНСТИТУЦІЯ (ОСНОВНИЙ ЗАКОН) УКРАЇНСЬКОЇ РАДЯНСЬКОЇ СОЦІАЛІСТИЧНОЇ РЕСПУБЛІКИ (1937 із змiнами і доповненнями станом на 1977 р.).....	131
КОНСТИТУЦІЯ (ОСНОВНИЙ ЗАКОН) УКРАЇНСЬКОЇ РАДЯНСЬКОЇ СОЦІАЛІСТИЧНОЇ РЕСПУБЛІКИ (1978).....	156
КОНСТИТУЦІЯ (ОСНОВНИЙ ЗАКОН) УКРАЇНИ (1978 із змiнами і доповненнями станом на 21 вересня 1994 р.).....	203
ДЕКЛАРАЦІЯ ПРО ДЕРЖАВНИЙ СУВЕРЕНІТЕТ УКРАЇНИ (1990).....	249
АКТ ПРОГОЛОШЕННЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ (1991).....	256
КОНСТИТУЦІЙНИЙ ДОГОВІР МІЖ ВЕРХОВНОЮ РАДОЮ УКРАЇНИ ТА ПРЕЗИДЕНТОМ УКРАЇНИ ПРО ОСНОВНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ І МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ НА ПЕРІОД ДО ПРИЙНЯТТЯ НОВОЇ КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ (1995).....	257
КОНСТИТУЦІЯ УКРАЇНИ (1996).....	286
КОНСТИТУЦІЯ АВТОНОМНОЇ РЕСПУБЛІКИ КРИМ (1998).....	349